

Zemědělství Perspektivy a Výzvy do Budoucnosti

Strategie rozvoje zemědělství představuje komplexní oblast, která vyžaduje hluboké pochopení aktuální situace a jasné vize budoucího směřování. V tomto kontextu čelíme široké škále názorů a bohužel i demagogii, která často brání v konstruktivní diskuzi a hledání optimálních řešení.

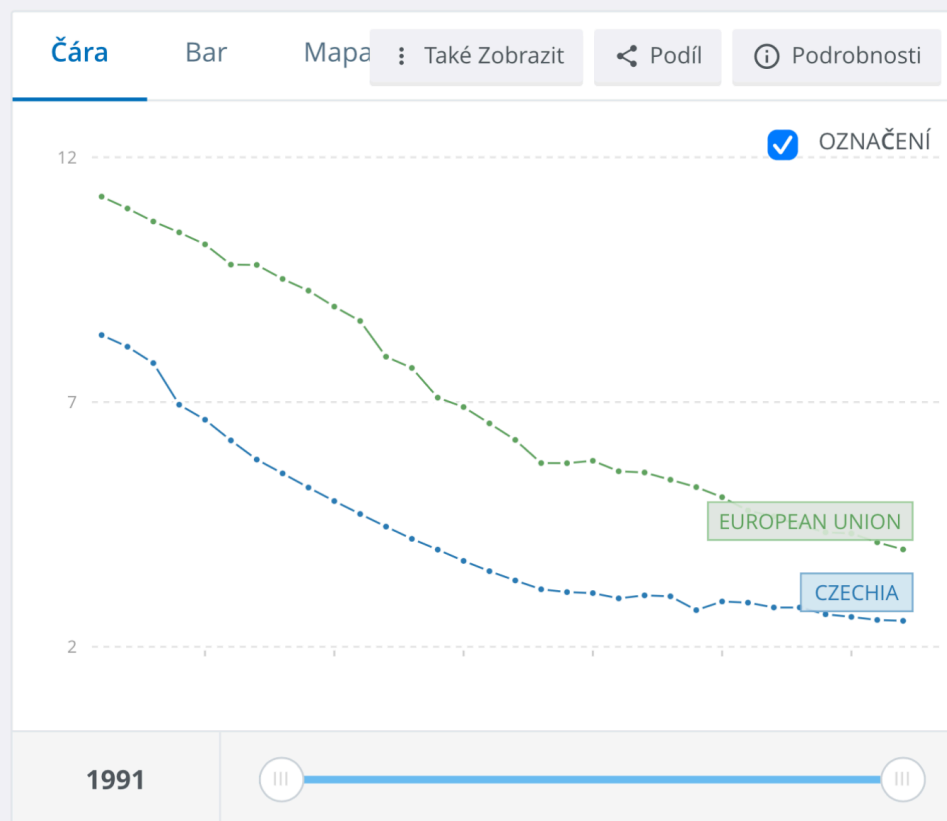
V posledních 100 letech zemědělství prodělalo revoluční transformaci, jež překročila představivost většiny lidí. Tento dramatický vývoj lze snadno ilustrovat pomocí statistik. Například v roce 1900 tvořilo zemědělství až 50 % pracovní síly a bylo dominantním ekonomickým sektorem. Sto let nato se tento podíl v České republice snížil na 8 % a v Evropské unii na 11 %. Dnes zemědělství zaměstnává pouze 3 % pracujícího obyvatelstva v České republice a 4 % v Evropské unii.

Nízký podíl pracujících v zemědělství může svádět k závěru, že se jedná o minoritní oblast, která si nezaslouží velkou pozornost. To je však velký demagogický omyl. Právě zemědělství hraje klíčovou roli v budování kvalitní životní úrovně.

Zaměstnanost v zemědělství (% celkové zaměstnanosti) (modelovaný odhad ILO) - Česko, Evropská unie

Mezinárodní organizace práce. „Databáze odhadů modelovaných ILO“ ILOSTAT.
Zpřístupněno 07. února 2024. ilostat.ilo.org/data.

Licence :CC BY-4.0 [i](#)

Životní úroveň není pouze otázkou hmotného bohatství a luxusu, ale především kvality životního prostředí a dostupnosti zdravých potravin. I když se obklopíte drahými věcmi, bez čerstvého vzduchu, čisté vody a zdravých potravin nebudete moci žít plnohodnotný život. To platí jak pro jednotlivce, tak i pro celou společnost.

Stát má základní úkol budovat životní úroveň svého obyvatelstva. Toho nelze dosáhnout bez prosperujícího a udržitelného zemědělství. Investice do zemědělství nejsou zbytečným vynakládáním energie, ale naopak strategickou nutností.

Zemědělství se znovu ocitá na křižovatce a na nás záleží, jaký směr a dynamiku mu dáme. Před více než 100 lety zemědělství zajišťovalo obživu pro většinu populace. Po druhé světové válce stálo zemědělství před velkou výzvou: zajistit dostatek dostupných potravin pro rostoucí populaci a země zpustošené válkou.

Evropa po druhé světové válce ležela v troskách. Infrastruktura byla zničená, průmyslová výroba ochromena a zemědělská produkce rozvrácena. V důsledku toho čelila Evropa rozsáhlému nedostatku potravin.

Francie v tomto kritickém období udělala průkopnický krok. V roce 1948 zavedla první rozsáhlé programy zemědělských dotací. Cílem těchto programů bylo stimulovat zemědělskou produkci, podpořit investice do modernizace a mechanizace a co nejdříve zajistit potravinovou soběstačnost a s tím související bezpečnost.

V roce 1957 se založením Evropského hospodářského společenství (EHS) myšlenka dotační politiky rozšířila i do dalších částí Evropy. Záměrem zakládajících států EHS – Německa, Francie, Itálie a Beneluxu – bylo zajistit potravinovou soběstačnost a důstojnou životní úroveň pro zemědělskou komunitu v regionu.

Lze s jistotou říci, že zemědělství a dostupnost potravin patřily mezi klíčové motivace, které vedly k vytvoření základů Evropské unie.

V bývalém Československu se k zajištění dostupné a zdravé stravy pro široké vrstvy obyvatelstva používala jiná metoda: organizované závodní stravování a školní jídelny. Toto řešení, i když znevýhodnilo rozvoj moderní gastronomie, mělo hned několik benefitů. Nabízelo zvýhodněné ceny a vyvážený nutriční koš, čímž zpřístupnilo zdravou stravu i těm s nižšími příjmy. Zároveň tak pomohlo formovat stravovací návyky u dětí a mládeže.

V České republice částečně přetrvává tradice stravování v podobě oblíbených poledních menu. Školy a podniky nadále nabízí zvýhodněné stravování, které je dostupné široké veřejnosti. Vstup do Evropské unie a s ním spojená dotační politika v oblasti potravin však přinesly nové výzvy a změny.

Při vyjednávání podmínek vstupu do EU si naši zástupci zřejmě neuvědomovali komplexnost a dopady dotační politiky v oblasti potravin. Nedovedli si představit, jak ovlivní ceny potravin a konkurenceschopnost českého zemědělství.

České zemědělství se muselo vyrovnat s podmínkami stanovenými v přístupových protokolech, i když mnohé z nich byly založeny na nerovnosti. Tato skutečnost vedla k řadě změn a adaptací v tomto sektoru.

Současný stav Evropské unie naznačuje, že původní cíle a principy společné zemědělské politiky, stanovené po druhé světové válce, byly z velké části naplněny. Nicméně v dnešní době se dotace v zemědělství stávají předmětem politikaření. Dotace již nejsou nezbytné k zajištění fyzické dostupnosti potravin, která byla v Evropě dosažena.

Dnešní úloha dotací by se měla zaměřit výhradně na ekonomickou dostupnost potravin. Pro některé sociální skupiny se ovšem tato ekonomická dostupnost stává neúnosně drahou. Nové vize Evropské unie bohužel často opomíjejí historické úspěchy Evropy v oblasti zemědělství a uchylují se k restrikcím, které ohrožují jak cenovou, tak i fyzickou dostupnost potravin.

V této souvislosti je opodstatněné znovu otevřít otázku dostupnosti a rovnosti na zemědělském trhu EU. Společná zemědělská politika by měla být ukončena v okamžiku, kdy její nařízení ohrožuje fyzickou dostupnost potravin na trhu některého členského státu.

Je nezbytné provést hloubkovou analýzu a detailně prozkoumat výrobní a geografickou strukturu zemědělství v jednotlivých členských státech. Systém zemědělství se v Evropě značně liší, od tradičního farmaření v menším měřítku až po intenzivní průmyslové procesy.

Pro efektivní řešení nerovností a dosažení udržitelné budoucnosti zemědělství v EU je klíčové najít správné vyvážení mezi velkými zemědělskými podniky a malými farmami. Podpora pouze jedné z těchto skupin by byla chybným krokem.

Oba typy zemědělských provozů hrají na trhu důležitou roli a doplňují se navzájem. Velké podniky zajišťují produkci základních potravin v dostatečném množství a za dostupné ceny, zatímco malé farmy přispívají k rozmanitosti produkce, sortimentu a vytvářejí pracovní příležitosti v regionech.

Nedávné období nám ukázalo značné výzvy, jako byl covid-19 a uzávěry regionů. V reakci na tyto události je nezbytné v rámci Evropské unie budovat potravinovou soběstačnost na úrovni jednotlivých států i celého bloku. Tím zajistíme bezpečnost dodávek potravin a zároveň posílíme odolnost Evropy vůči negativním vlivům a výzvám, včetně válečných konfliktů, které jsme si mysleli, že v Evropě jsou již minulostí.

Implementace takového přístupu by pomohla udržet pracovní sílu, stabilitu a jistotu v zemědělském sektoru a zajistit návratnost investic v horizontu 10 až 15 let. Regulace cen potravin je nezbytná z důvodu základního úkolu definovaného na Světové konferenci o potravinách v Římě v roce 1974. Potravinová bezpečnost je definována jako "stav, kdy všichni lidé mají vždy fyzický a ekonomický přístup k bezpečným a výživným potravinám v množství dostatečném k uspokojení potřeb pro jejich aktivní a zdravý život".

Je nutné si uvědomit, že struktura stravovacích návyků a výrobní i geografické možnosti se v rámci Evropské unie značně liší. Proto je nemožné stanovit jednotná pravidla pro všechny státy. Řešením je větší míra lokalizace a následná spolupráce, která by umožnila doplňovat a dodávat produkty do států, kde chybí, a zároveň by podpořila výměnu zboží a zlepšila sortiment v celé EU.

Další velkou výzvou je produkce čerstvých potravin, která má mnohem vyšší přidanou hodnotu, a to i z marketingového hlediska, pokud srovnáme čerstvost například s bio kvalitou. V tomto ohledu je klíčové omezit přepravu potravin na velké vzdálenosti, jelikož tím dochází ke znehodnocení kvality a čerstvosti.

Zemědělec a potravinář, který investuje do výroby a musel by se vyrovnat s návratností 10-15 let, jelikož jeho produkt by byl regulován z důvodu dostupnosti pro spotřebitele, musí mít na druhou stranu jistotu ohledně svého postavení na trhu. Jeho činnost nesmí být znehodnocována dumpingovým dovozem nebo odlišnou dotační politikou, a to ani z třetích zemí. U takových dovozů rizika převažují nad krátkodobým přínosem pro spotřebitele. Při dovozu potravin z jiné části Evropské unie by cena výrobku musela být účtována v plné výši. Případná dotace by se vztahovala až na území, kde bude výrobek umístěn, a byla by započítána v úrovni dané země.

Evropská unie ztratila dynamiku v podpoře inovací a progresivních přístupů k zemědělské produkci. Zaměřuje se spíše na konzervativní metody, ačkoliv zemědělství má bohatou historii revolučních inovací, která je patrná na dramatickém nárůstu efektivity za posledních 100 let. Svět nabízí širokou škálu inovativních postupů, které dotační politika EU přehlíží. S využitím moderních technologií je pěstování zeleniny možné i v oblastech

zdánlivě nevhodných. Ve světě tyto nové přístupy řeší tento problém tak radikálně, že eliminují vliv ročních období a dosahují soběstačnosti a celoroční dostupnosti čerstvých produktů.

Je nezbytné zřídit fond na podporu významných, a to i revolučních inovací v zemědělství a definitivně opustit dotační politiku, která nutí sektor k stagnaci a podporuje konzervativní přístupy, které již vyčerpaly svou užitečnost. Dotační systém by se měl zaměřit na podporu inovací a zpřístupnění kvalitních potravin konečnému spotřebiteli v dostatečném množství za ceny dostupné pro všechny sociální skupiny, čímž by se vytvořily podmínky pro zdravý a důstojný život.

Dokonce bych si dokázal představit, že zmíněný fond by vlastnil technologie a poskytoval je menším farmářům k užívání. Tím by se jim usnadnil přístup k inovativním postupům, které by jim pomohly zlepšit kvalitu produkce a vytvořit nová pracovní místa. Řekněme, že by se jednalo o program sdílené zemědělské péče. V minulosti byl podobný model s úspěchem vyzkoušen v rámci jednoho nejmenovaného podniku a fungovalo to výborně.

Hodnota trhu s potravinami v EU dosáhla v roce 2023 obrovské výše 1 300 miliard EUR. Toto číslo záměrně zdůrazňuje mimořádnou sílu, kterou tento trh v současnosti disponuje. Jakýkoli pokus o narušení tohoto hodnotového řetězce se setká s odpovídajícím odporem. Proto bude nutné vynaložit promyšlené úsilí a naše země se bude muset spojit se strategickými partnery srovnatelné velikosti, jako je Slovensko, Maďarsko, Rakousko a Slovinsko. Polsko v tomto ohledu nepředstavuje vhodného partnera.

Dotace v zemědělství vyvolávají ve společnosti silné emoce a staly se důležitým politickým tématem. Mnoho lidí nevnímá dotace jako technologii, která má zpřístupnit potraviny obyvatelstvu za nízké - dostupné ceny, ale spíše jako formu legální korupce, která umožňuje zemědělcům obohacovat se na úkor daňových poplatníků. Toto vnímání je však zjednodušené a mylné. Je pravda, že systém dotací, zavedený po druhé světové válce, splnil svůj účel a v minulosti pomohl zajistit potravinovou bezpečnost.

V současnosti však již neodpovídá aktuálním potřebám a vyžaduje zásadní reformu.

Případná reforma zemědělské politiky se nesmí vyhýbat otázce plýtvání potravinami v Evropské unii. Podle statistik se ročně vyhodí 173 milionů tun potravin, což představuje zhruba 11 % veškeré vyprodukované potravy v EU. Tato alarmující skutečnost je obzvlášť znepokojivá v kontextu znovu se rozvíjející potravinové nejistoty, s níž se potýkají některé sociální skupiny.

Strukturu spotřeby potravin je nutné rozdělit na dvě kategorie:

Potraviny důležité: Jsou to potraviny nezbytné pro zdravý vývoj a fungování organismu. Patří sem například chléb, brambory, zelenina, lokální ovoce, maso, ryby, mléko a mléčné výrobky, vejce, luštěniny a rostlinné oleje.

Potraviny méně důležité: Do této kategorie spadají potraviny, které pro naše zdraví a výživu nejsou nezbytné a bez kterých se obejdeme po delší dobu. Tyto potraviny nám spíše zprostředkovávají pocit vyšší životní úrovně a rozmanitosti v jídle. Mezi typické příklady patří bramborové lupínky, cukrovinky a slazené nápoje.

Denní optimální energetická odhadovaná hodnota by se měla pohybovat na úrovni:

2 400 – 2 700 kcal pro zdravé muže

2 200 – 2 400 kcal pro zdravé ženy

2 000 – 2 200 kcal pro důchodce a děti

Vše nad tyto hodnoty by se mělo řadit do neregulované, nedotované nadspotřeby.

Základním úkolem státu je zajistit fyzický a ekonomický přístup k bezpečným a výživným potravinám v množství dostatečném pro uspokojení potřeb pro aktivní a zdravý život.

Nadměrná konzumace obilovin, cukru, vajec a živočišných tuků nad doporučené limity vede k nadváze a obezitě obyvatelstva. Cílem není nikomu striktně diktovat, kolik a co má jíst, ale spíše motivovat k zodpovědné konzumaci. Spotřeba potravin nad určitou úroveň by tak měla být spojena s tržní, nedotovanou cenou. Kdo si takovou stravu zvolí, ať si ji adekvátně zaplatí. Na druhou stranu bohužel pozorujeme, že někteří senioři vynechávají důležité potraviny z nutričního koše, a to z důvodu jejich rostoucí nedostupnosti. Tato nerovnováha má negativní dopad na jejich zdraví a následně zatěžuje náš systém zdravotní péče.

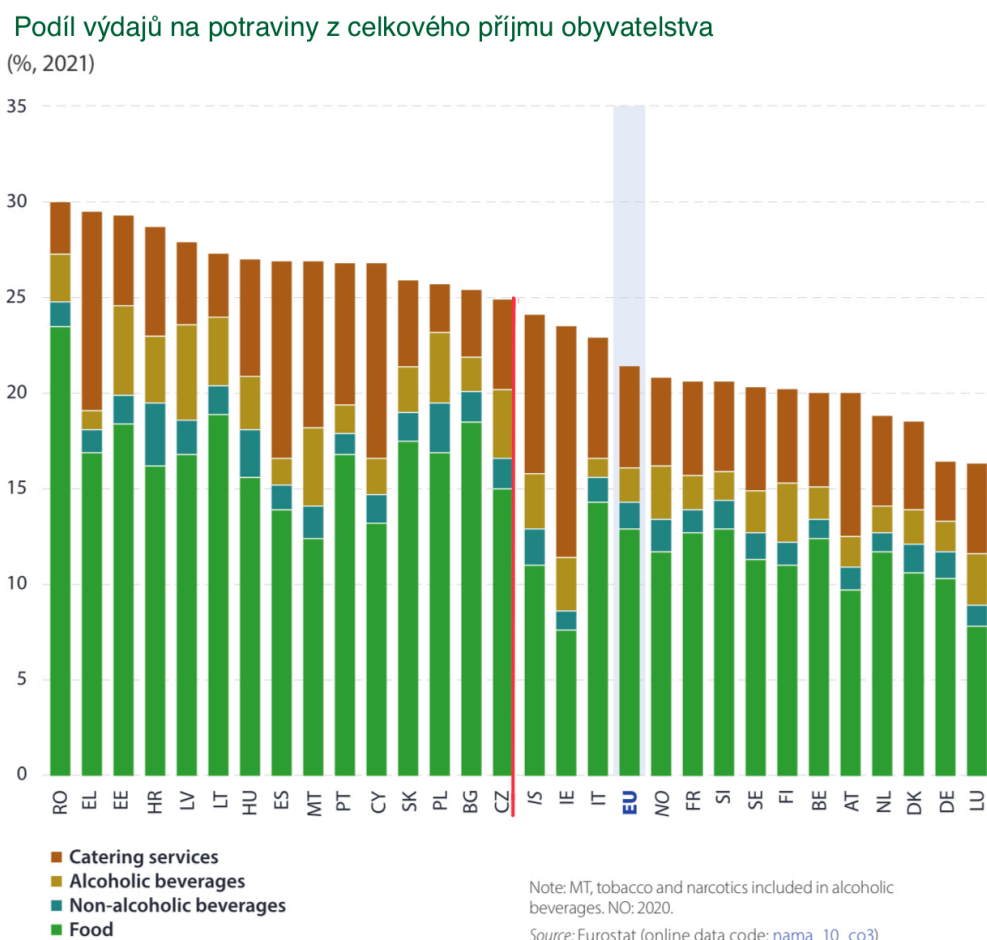
Rozdělení potravinového koše:

Kategorie	Doporučená denní dávka	Množství na osobu ročně
Maso a masné výrobky		
- Hovězí maso + vnitřnosti	55 g	20 kg
- Vepřové maso na kosti	110 g	40 kg
- Ostatní maso	14 g	5 kg
- Drůbež	55 g	20 kg
- Ryby	55 g	20 kg
Vejce	3 ks	11 kg
Cukr	50 g	20 kg
Luštěniny	50-100 g	
Zelenina	400-500 g	
Brambory konzumní	200-300 g	
Ovoce	250-350 g	160 kg
Obiloviny	330 g	120 kg
Mléko kravské	710 ml	260 kg
Tuky		
- Máslo	11 g	4 kg
- Sádlo	11 g	4 kg
- Rostlinné tuky a oleje	61 g	22 kg

Musím zdůraznit, že uvedené údaje jsou orientační a mohou se lišit v závislosti na zemi. Různé země Evropské unie mohou mít odlišné složení potravinového koše, které odráží specifické stravovací návyky daného národa. I v České republice je potřeba potravinový koš aktualizovat, jelikož se touto problematikou v kontextu dotování potravin dosud nikdo systematicky nezabýval.

Velké systémové zemědělské podniky jsou schopny zvládat velkou část svých služeb. V tomto ohledu jsou menší farmy a soukromí zemědělci v nevýhodě. Místo nekoncepční podpory by měly být vybudovány servisní organizace, které budou poskytovat odbornou službu menším zemědělcům bez úplaty. Zároveň by mohl probíhat společný nákup surovin a jejich následný výkup, kdy základní platba by byla realizována až po sklizni nebo realizaci plodinových nebo živočišných surovin.

Dalším vážným problémem je měnící se struktura výdajů na potraviny v kontextu příjmu obyvatelstva. Podle zprávy Eurostatu z roku 2023 (graf níže) dosahovaly v roce 2021 výdaje na potraviny v České republice 15 % z celkových příjmů domácností. Naproti tomu údaje Českého statistického úřadu za rok 2023 ukazují, že v roce 2023 se tento podíl zvýšil na 17,1 %.

Různé země se liší v přímých i nepřímých cenách potravin. Právě poměr výdajů na potraviny k příjmům nám dává určitou představu o tom, kolik si lidé v dané zemi mohou dovolit utratit za jídlo a jak dostupné jsou pro ně potraviny.

Analýza České spořitelny z roku 2022 uvádí, že průměrný podíl výdajů na obyvatele je rozdělen následovně:

55 % na stálé platby (např. nájem, jídlo doma, energie)

30 % na nestálé platby (např. restaurace, kavárna, oblečení, zábava)

15 % na úspory (např. spoření na důchod, dovolenou, nečekané výdaje)

V podstatě lze konstatovat, že tento poměr je v pořádku, když víme, že ideální rozložení, tzv. zlatý řez, je 50/30/20..

Podívejme se však na strukturu výdajů u 50% obyvatel s nízkými příjmy. Výdaje za potraviny u této skupiny dosahují 32,2%, zatímco výdaje za energie se pohybují mezi 10 a 15%. Tato skupina již netvoří žádné úspory, což představuje vážný problém. Pokud připočteme náklady na bydlení (33,5%), dopravu (13,5%), oblečení a obuv (8%) a nezbytné zdravotnické služby (7,5%), dostáváme se k celkovému poměru výdajů k příjmům v rozmezí 105-110%. Kde by tato skupina obyvatel mohla ušetřit? Odpověď je zřejmá: na potravinách, a to není všechno! Celkové výdaje na zdravotní péči představovaly v roce 2021 19,6 % z celkových disponibilních důchodů domácností v ČR.

Zde uváděné údaje se týkají roku 2022 a lze předpokládat, že v následujících letech se budou spíše zhoršovat.

Nerovnost ve struktuře obyvatelstva je neakceptovatelná. Zlatý řez by měl platit zejména pro ty nejchudší vrstvy, zatímco u nejbohatších se dá tolerovat větší rozpětí. Je nepřijatelné, aby se až polovina populace potýkala s chudobou. Stát by se měl v první řadě zaměřit na řešení chudoby a až poté na podporu charitativních aktivit v zahraničí a nákup drahého šrotu.

Nyní mi ještě někdo může vyprávět, že dotace v jejich stávající podobě nevyčerpaly svůj potenciál. Znovu zdůrazním, jaký byl původní záměr dotací: zajistit, aby všichni lidé měli vždy fyzický a ekonomický přístup k bezpečným a výživným potravinám v množství dostatečném pro uspokojení potřeb pro jejich aktivní, zdravý a důstojný život.

Z výše uvedeného je zřejmé, že pokud nedojde k zásadní reformě dotační politiky, která se vrátí k původnímu účelu dotací, hrozí nám v ne tak vzdálené budoucnosti sociální kolaps. Trendy a dostupná data tuto hrozbu jasně potvrzují. Není to něco, co by se stalo ze dne na den, ale spíše postupný proces, který se podobá horké vodě pomalu docházející k varu. Pokud budeme v tomto trendu pokračovat, nemůžeme se divit, že se situace stane neudržitelnou.

Nepokoje vznikají v obdobích, kdy je obyvatelstvo vystaveno narůstajícímu tlaku kvůli prohlubující se nerovnováze mezi příjmy a výdaji, rostoucí sociální nerovnosti a represivní politice. Lze konstatovat, že u minimálně poloviny populace jsou splněny všechny tři zmíněné faktory.

Naši vládní představitelé se nyní ocitají v kritické situaci. Mají před sebou dva základní směry, kterými se mohou ubírat:

1. Aktivní reforma: Mohou se obrátit na Evropskou unii s požadavkem na reformu zemědělské politiky. Tato reforma by musela vést k zásadní změně trendu ve výdajích za potraviny a k tomu, aby podpora zemědělství plnila svůj skutečný účel.

2. Pasivní přístup: Druhou možností je nečinně sledovat, jak se situace zhoršuje. V tomto případě se budou muset vládní představitelé zodpovídat rozhněvanému davu. I plánované restriktce nebudou v tomto stádiu dostatečnou prevencí proti nepokojům, jelikož obyvatelé naší země se ocitnou v situaci, kdy už nebudou moci dále snášet sílící tlak.

Z mého pohledu ztratily poslední české vlády svou legitimitu již dávno. Důvodem je, že tito lidé netuší, co jsou úkoly státu a jak je mají plnit. Řízení státu by mělo primárně sloužit ke zvyšování životní úrovně obyvatelstva. "TEČKA"
Pokud vlády tuto zodpovědnost nenaplňují, je oprávněné zpochybnit jejich legitimitu.

V květnu 2024

Rostislav Čuba